

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Motinos žodžio galia

Jeigu reiktų remtis sausa faktų kalba ir rezonansinių įvykių paviešinimu, ne labai džiugu būtų kalbėti apie tai, kad pagal vaiko gerovės indeksą gerokai atsiliekame nuo Europos šalių ir reitingų lentelėje esame arčiau Rusijos, nei, tarkim, Suomijos. Kad mūsų vaikai (pagal kitų tyrimų duomenis) laiko save nelaimingiausiais Europoje. O neseniai viešojoje erdvėje nuskambėjusias Švėkšnos ir Viešvilės globos namų istorijas apskritai reiktų laikyti uždaros ir niekam neatsakingos, iš sovietmečio (o gal dar iš ankstesnių laikų) paveldėtos auklėjimo sistemos žaizdomis.

Kodėl taip yra? Juk Lietuva, kaip daugelis mėgsta sakyti, yra motinų žemė – tai kodėl šitoje „motinų žemėje“ mūsų vaikai laiko save nelaimingiausiais?.. Ko jie negauna, kad būtų laimingi?.. Materialių ar dvasinių dalykų?.. Pasitikėjimo, meilės, požiūrio į juos kaip į asmenybes, o ne kaip į nuosavybę (deja, toks požiūris į vaikus dar yra gajus)?..

Sunku pasakyti. Galbūt atsakymą padėtų suformuoti išsamūs tyrimai, faktai, duomenys. Galbūt – asmeninės išvalgos, patirtis. Tačiau nemažai informacijos suteikia kasdieniškiausios aplinkos stebėjimas. Pavyzdžiui, užėinu į nedidukę „Maximą“, esančią šalia namų, ir girdžiu, kaip jauna mama pakeltu balsu parduotuvėje auklėja savo vaiką, kad tas neimtų kažkokios prekės, kurios ji nesiruošia pirkti. Balsas beveik panašus į riksmą. Liūdniausia tai, kad jo mamai toks pakeltas balsas viešoj erdvėj – visiškai normalus dalykas. Mums, pirkėjams, besirenkantiems prekes – irgi.

Pareinu namo – ir iš kaimynės kiemo atskrenda toks pat pakeltas balsas, kur prie vaiko vardo dar priklijuojamas rusiškas keiksmazodis. Kadangi mama plyšoja vos ne per visą kvartalą, galima daryti prielaidą, kad jai toks vaikų auklėjimas – natūralus dalykas. Kitaip tariant, tradicija. Tada pagalvoju – nieko nuostabaus, kad Norvegijoje iš tokių mamų atimami vaikai. Emocinis vaiko traumavimas yra nusikalstamas dalykas – tačiau mūsų aplinkoje kai kuriems žmonėms tai yra įprasta: vaikas turi žinoti savo vietą.

Kokia gi ta vaiko vieta? Kur ji?.. Aš nežinau. Aš tik manau, kad tos jaunos mamos, su nirtuliu balse „auklėjančios“ savo vaikus, pačios yra vaikai, negavę to, ką vaikystėje jiems turėjo suteikti motinos meilė. Svarbiausio dalyko – orumo ir pagarbos. Ne nustumti smalsią vaiko galvelę šalin – netrukdyk, aš dirbu, ko lendi, atstok – o priglausti ir paklausti: kas gi tau, mažas žmoguti, rūpi, ko tu bijai, ką tu matai?.. Jokia paslaptis, kad vaikystėje neretai aplanko labai stiprus ir nepaaiškinamas mirties baimės, išnykimo jausmas, jis bene archetipinis – ir jį įveikti galėtų ne kas kita, o protingas ir švelnus mamos žodis. Tylus. Ne rėksmingas.

Mamos žodis turi stebuklingos galios. Jis ir gydo, ir žeidžia, ir įkvepia, ir sužlugdo. Galbūt žmonės, kuriuos galime pavadinti mūsų visuomenės sergančiaisiais, kadaise pritrūko tos gydomosios motinos žodžio galios. Galbūt nė neturėjo... Arba gavo atsakymą – netrukdyk. To aš nežinau. Ir vargu ar kada sužinosiu. Meilės švelnumo netekusios širdys užsisklendžia ilgam – jei ne visam gyvenimui...

Renata Šerelytė

blogarosi.blogas.lt nuotr.

MOTINA

*Gesdama paslaptingojo šviesoj Eldorado,
Begalinių laukų apkabintam name,
Tu klausai, kaip vaikai, Tavo šviesą praradę,
Lyg apakę klajoja naktim neramia.*

*Ir tada suliepsnoji nors vienai sekundei
Paskutinėm ugnim jiems kelius šviesdama,
Ir užgęsti tenai, lyg šešėlis, be skundo,
Kaip žvaigždė, begalinėn naktin krisdama.*

Alfonsas Nyka-Niliūnas

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Motinos žodžio galia • **2-as psl.** Virginija Babonaitė-Paplauskienė. „Meilė – tai gero troškimas kitiems“ • **4-as psl.** Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė. „Ji buvo tikinti, tačiau niekada nemoralizavo“ • **5-as psl.** Perpetua Dumšienė. Spaudos draudimo panaikinimo 111 metinės • **6-as psl.** Rasa Bačiulienė. Juozas Katilius-Vytautas Vaitiekūnas: meilė Lietuvai stipresnė už mirtį (3) • **7-as psl.** Algirdas Girininkas. Tikėjimas ir menas akmens amžiuje (3) • **8-as psl.** Kultūros kronika

Kitame numeryje: V. Landsbergis „Ukrainos golgota 2013–2014....“ • G. Mareckaitė „Viesulo šerdyje“

Redaguoja Renata Šerelytė rainbow.vilnius@gmail.com • Maketuoja Jonas Kuprys

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2015 m. suteikė 15 000 Eur paramą šeštadieniui „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuvių puoselėjimas pasaulyje“

„Meilė – tai gero troškimas kitiems”

VIRGINIJA BABONAITĖ-PAPLAUSKIENĖ

Japoniškų vyšnių žiedai savo įstabiu grožiu pakeri kiekvieną juos išvydusį. Tokio pat kerinčio grožio pripildyta visuomenės ir kultūros veikėjos, gyvenančios Washingtone, Teresės Ivaškaitės-Landsbergienės širdis. Joje pulsuoja begalinė meilė Dievui, Tėvynei ir Artimui.

Gegužės 2 dieną Teresei Landsbergienei sukanka 80 metų! Guvi, energinga, švelnumu ir gerumu trykštanti, pilna užmojų ir svajonių, ir dabar gyvena visavertį, turiningą gyvenimą. Vienas prie kito rikiuojasi darbai, gimsta nauji sumanymai, troškimai, širdyje spurda svajonės. Jos kerintis švelnumas ir motiniškas gerumas yra ne silpnumo ir nevilties ženklai, o stiprumo bei ryžto apraiškos. Šios savybės padėjo jai atlikti begalę darbų, išspręsti, atrodo, neišsprendžiamas problemas: juk jai nieko neįmanomo nėra! Nuo pat vaikystės įskiepytas gilus krikščioniškas tikėjimas vedė sunkiais gyvenimo keliais. Tačiau apie save ji mažiausiai kalbai – jai svarbiau apčiuopiamas darbas.

Praėjusiais metais viešėdama Lietuvoje ji davė interviu, kurį transliavo „Marijos radijas.” Pasinaudodama įrašu bei savo daugiau nei dvidešimties metų bendravimo patirtimi, pristatau „Draugo” skaitytojams šią kilnią asmenybę.

Teresė Ivaškaitė gimė Kaune, iki pasitraukimo iš Lietuvos su tėvais ir broliu Antanu gyveno Žaliakalnyje, Dzūkų gatvėje. Per pirmą bolševikų okupaciją daug kas jų giminėje nukentėjo – buvo ištremti iš tėvynės. Vokietmetyje paaiškėjo, kad Ivaškų šeima buvo įtraukta į bolševikų sudarytus tremiamų asmenų sąrašus. Tad artėjant antrai sovietų okupacijai Ivaškos nenorėjo rizikuoti vaikų ir savo ateitimi, todėl palikę namus, pasitraukė į Vakarus. Teresei buvo tik devyneri: jos sieloje liko karo baisumų žymės – bombardavimai, šaudymai, gaisrai, žiauraus teroro vaizdai. Po karo Vokietiją pasidalino sąjungininkai, Ivaškos pakliuvo į anglų ir amerikiečių zoną. Iš pat pradžių gyveno Wisbadene, o vėliau persikėlė į Kassel’į-Mattenberg’ą. T. Ivaškaitė prisimena, kad sunkiausia stovyklose buvo suaugusiems – reikėjo rūpintis buitimi, materialiniu pagrindu. Fizinė prasme gyvenimas buvo skurdesnis, bet dvasinė – ramesnis. Stovyklose buvo steigiami darželiai, kūrėsi lietuviškos mokyklos. Jaunimas kūrė savo organizacijas, draugijas, net vasaros stovyklas. T. Ivaškaitė 1946 – tapo skaute – paukštyte; 1947 – ateitininke. Stovykliniai metai buvo pripildyti veiklos ir viltingo tikėjimo – sugrįžti į tėvynę. Su begaliniu entuziazmu mokėsi, nors trūko ir sasiuvinių, ir vadovėlių, o žiemą šaltose patalpose ir rašalą rašalinėse užtraukdavo ledas.

Būtinų dalykų stygius neužgožė jaunatviško en-

Teresė Landsbergienė, Daniela Lozoraitienė ir Raimundas Razanauskas Lietuvos ambasadoje Washingtone

tuziazmo – siekti mokslų. T. Ivaškaitė džiaugėsi gerais ir išmintingais mokytojais. Atsiradus galimybei išvykti iš Vokietijos, T. Ivaškaitės mama kreipėsi pagalbos į savo klasės draugą, gyvenantį Amerikoje – kunigą Vembrę, kuris ir parūpino visai šeimai iškvietimus. 1949 metais Ivaškos pasiekė Amerikos krantus ir įsikūrė Elizabeth, New Jersey valstijoje. Kaip ir daugeliui išeiviui, taip ir Ivaškų šeimai naujo gyvenimo svetur pradžia buvo sunki: fiziniai darbai, nostalgiskas tėvynės ilgesys. Tačiau ilgainiui atėjo suvokimas, kad vartai į tėvynę aklina uždaryti. Daugelio širdyje spurdėjo neblėstanti viltis ir tikėjimas Lietuvos nepriklausomybės atgavimu, tai buvo varomoji jėga dirbti lietuviybės puoselėjimo darbus.

T. Ivaškaitė mokėsi gimnazijoje, studijavo universitete. Įsitraukė į skaučių veiklą. Paskutinėse gimnazijos klasėse talkino ateitininkams. Studentavimo laikai teikė peno dvasiai – lankė teatrus, filharmonijos koncertus, dalyvavo lietuviškuose renginiuose. Priklausė studentų tarybai, plėtojo visuomeninę veiklą. Turtingoje sieloje kaupėsi lobiai – kuo turtingesnė dvasia, tuo joje mažiau vietos lieka nuoboduliui. Sėkmingai baigusi studijas, 34 metus dirbo bakteriologijos laboratorijoje.

Gyvenimas nepadaryė jai išskirtinių žmonių dėmesio, meilės bei globos. T. Ivaškaitė su gilia pagarba ir dėkingumu kalba apie žymius žmones, su tiktais gyvenimo keliuose: pamena, kaip su draugais talkino kunigui Stasiui Ylai statant Mindaugo pilį (netoli Švč. Mergelės Marijos Nekalto Prasidėjimo seselių vienuolyno Putname, Connecticuto valstijoje). Su pagarba prisimena šviesios atminties visuomenės bei kultūros veikėjus Juozą Baužį bei Paulių Jurkų,

kurių dėka perprato muzikos, meno ir literatūros subtilybes.

Sutikusi savo išrinktąjį Algimantą Landsbergį, sukūrė šeimą. Užaugino du sūnus ir džiaugiasi dviem anūkais. Lietuviška darni šeima gyvena lietuvišką visavertį gyvenimą. Persikėlus į Washingtoną T. Landsbergienė įsitraukė į ateitininkų, skaučių – židiniečių veiklą. Iki šių dienų ji dalyvauja sueigose, kur dalijamasi žiniomis, skaitomos paskaitos, šiltai ir draugiškai bendraujama.

Daug laiko ir jėgų T. Landsbergienė atidavė Kristijono Donelaičio lituanistinei šeštadienei mokyklai. Kartu su vyru Algimantu mokytojavo, priklausė mokyklos valdybai. Reikėjo rūpintis finansiniais klausimais: kaip išsilaikyti ir sumokėti patalpų nuomą. T. Landsbergienė sumanė rengti gimnazijoje literatūros vakarus, susitikimus su įdomiais žmonėmis. Washingtono apylinkės buvo turtingos žymių žmonių, čia gyveno Jonas Aistis, Antanas Vaičiulaitis, Jurgis Blekaitis, Kostas Ostrauskas ir kt. Buvo surengta nemažai įdomių ir prasmingų susitikimų, bet vienas iš jų giliai įstrigo atmintyje. T. Landsbergienei pavyko prisikalbinti šviesios atminties poetą, rašytoją, literatūros kritiką, vertėją Alfonsą Nyką-Niliūną atvykti į gimnaziją. Uždaras, viešumo vengiantis menininkas atvyko į gimnaziją su savo draugu Jurgiu Blekaičiu. Buvo pristatyta nauja A. Nykos-Niliūno knyga, apie kurią kalbėjo poetas, literatūros kritikas J. Blekaitis. Po renginio visos knygos buvo padovanotos gimnazijai ir sėkmingai parduotos. Tai buvo didelė labdara ir pagalba Kristijono Donelaičio mokyklai.

Meilė Tėvynei

Kristijono Donelaičio lituanistinės mokyklos tėvų komiteto pirmininkė Teresė Landsbergienė (pirma iš kairės), su nariais Angele ir Rossu Bailey, Dale Lukiene ir Ramune Dailide

T. Landsbergienė su ypatinga meile ir jautrumu kalba apie mūsų tautos Vilties prezidentą – Stasį Lozoraitį ir jo ištikimą žmoną Danielą. Jai likimas lėmė ne tik kad sutikti šiuos ypatingus žmones, tačiau ir dirbti, bendrauti su jais. Stasiui Lozoraičiui atvykus į Lietuvos ambasadą Washingtone, dvejus metus dirbo jo komandoje. Kaip pati kukliai įvardija – „mano darbas buvo fragmentiškas, ne pilnu laiku”. Tačiau ir to „fragmentiško darbo” buvo apstu. Lietuvai paskelbus Nepriklausomybę, prasidėjo begaliniu entuziazmu ir pasiaukojimu trykštantis darbas. Pinigų niekas neskyrė, algų nebuvo iš ko mokėti – tad didelė komandos dalis buvo savanoriai. Viktoras Nakas tapo Lozoraičio dešiniąja ranka, atstovu spaudai. Su Lozoraičiu dirbo Danutė Vaičiulaitytė, Danelė Vidutienė, Angelė Bailey. T. Landsbergienė teigia,

Atkelta iš 2 psl.

kad „tai buvo Prisikėlimo laikas, viskas keitėsi, buvo nepaprasta euforija, entuziazmas. Lietuva tapo laisva – ir kiekvienas norėjo prisidėti ir padėti. Stasys Lozoraitis neturėjo nei mašinos, nei vairuotojo – mes buvom tos, kuriuos veždavom, kur reikia.

Ypatingas darbas susiejo su ypatingu žmogumi – niekas kitas taip nemylėjo Lietuvos kaip jis. T. Landsbergienė pasakojo, kad „visi, kas dirbom su juo, jautėm tą begalinę meilę. Jis niekad neatsisakė Lietuvos pilietybės ir keliaudavo po pasaulį su Lietuvos pasu. Kadangi iki Nepriklausomybės atgavimo Lietuva nebuvo legali valstybė, tai jam muitinėse iškildavo sunkumų. Grįždavo su savo žmona iš kelionių ir Daniela jau pereina kontrolę, o Stasio lietuvišką pasą dar vis tikrina. Vilties prezidento žmona Daniela – reto gerumo ir pasiaukojimo moteris. Nors ir buvo italė, bet aukojosi Lietuvai. „Mano karjera – tai mano vyro karjera, juo darbai”, – kartodavo ji.

T. Landsbergienė ambasadoje, kaip ir kiti, dirbo viską, ką tik reikėjo ir kas tuo momentu buvo svarbiausia: surinkinėjo tekstus, ruošė kvietimus, renginius, teikė informaciją, vedė ekskursijas, tepė sumuštinis, virė kavą, vairavo mašiną bei kita. Buvo didžiulė laimė dirbti Lietuvai. Į talką ambasadoje įsitraukė ir Landsbergių jaunesnis sūnus Liudas. S. Lozoraitis itin brangino jaunimą – bendravo su visais kaip lygus su lygiais. T. Landsbergienė su apmaudu teigia: „Man asmeniškai skaudu ne tai, kad jo neišrinko į prezidentus – Lietuva dar buvo nepribrendus tokiam žmogui kaip jis. Manau, kad jis būtų buvęs ypatingai naudingas darbui su jaunimu. Ambasadoje lankydavosi daug jaunimo, vykdavo pokalbiai politinėmis temomis, diskusijos. S. Lozoraitis visad pakviesdavo jaunimą ir įtraukdavo juos į pokalbius. Jam rūpėjo kiekvienas lietuvis, kad ir kitaip mąstantis. „Lietuva mūsų visų motina, todėl reikia branginti kiekvieną žmogų”, – teigė jis.

Meilė Artimui

Lietuvai atgavus nepriklausomybę, į viešumą iškilo daugelis sovietų okupacijos piktžaidžių. Viena iš jų šaukte šaukėsi pagalbos – tai beglobiai, apieisti, nelankantys mokyklų, vaikataujantys gatvėse, prašantys išmaldos vaikai. T. Landsbergienė, kaip ir kitos jos bičiulės, bendramintės gerai suvokė, kad labiausiai šioje žemėje neapsaugotas mažas žmogutis. Išėvės lietuvis moterys kūrė įvairius labdaros projektus, ruošė aukoms rinkti labdaringas akcijas. T. Landsbergienė įsitraukė į projektus „Lietuvos vaikų viltis“, „Našlaičių globos komitetas“, „Vaiko vartai į mokslą“.

Šios organizacijos rūpinosi ne tik asocialių, apieistų vaikų globa, bet ir padėjo daugiavaikėms šeimoms, našlaičiams. Atsivėrė platus laukas labdarai. Skautės židinetės visais būdais rinko pinigus – ruošdavo Kaziuko muges, rengdavo aukcionus, prašė aukų ir perduodavo jas Lietuvai. Čia buvo keletas patikimų kunigų, kurie paskirstydavo labdarą. Itin didelis darbas buvo atliktas per pirmą Lietuvos Nepriklausomybės dešimtmetį. Buvo renkami rūbai, perkamos mokyklinės prekės, įvairūs kiti būtinai dalykai ir siunčiama į Lietuvą.

Reikia priminti, kad Daniela Lozoraitienė buvo tas žmogus, kuris materialiai rėmė Lietuvos labdaros projektus. Ji niekur ir niekada apie save nekalbėjo. Lietuvoje ji lankė vaikus su negalia. Ji perduodavo nemažą auką T. Landsbergienei ir prašydavo nupirkti vaikams rūbų, žaislų, mokyklinių prekių ir niekad nenorėdavo, kad jos vardas kur nors būtų paminėtas. Siuntinių pakavimas vyko Landsbergių namuose. Kartais namai atrodydavo kaip sandėlis. Pasikvietusi kokią nors draugę energingai triūsavo, o Algimantas Landsbergis sunkias dėzes sukraudavo išvežti. Kas galėtų suskaičiuoti, kiek siuntinių iškeliavo į Lietuvą – tikrai ne vienas tūkstantis.

T. Landsbergienė 1981 pirmą kartą atvyko į išsvajotą Tėvynę; tai buvo trumpa dešimtys dienų kelionė, vėliau atvyko 1992 metais. Įsitraukusi į „Našlaičių globos komitetą“, „Lietuvos vaikų viltis“ darbą, atveždavo pinigus ir kartu su kitais važinėdavo po kaimus ir miestelius, dalindama labdarą.

Nuo 1997 kiekvienais metais su savo vyru Al-

gimantu atvyksta į Lietuvą, turėdama daug planų ir intencijų, tačiau rūpestis apleistais vaikais nuolat spurda širdyje. Ilgainiui jau nereikėjo rinkti ir siųsti rūbų, daiktų ir kitko, nes tai buvo tik paviršinis problemos sprendimas. Reikėjo šalinti skaudulį iš vidaus – laukė psichologinis darbas. T. Landsbergienė įsitraukė į jos bičiulių įkurtą labdarinę organizaciją „Vaiko vartai į mokslą“, viena iš steigėjų – Rita Vencloviene. Pagrindinis dėmesys buvo skiriamas mokytojoms, auklėtojoms. Buvo rašomos ir leidžiamos knygos – patarimai, kaip dirbti su tokiais psichologiškai pažeistais vaikais. Išleistos penkios knygos, nusiųstos ne tik į didžiuosius, bet ir į mažuosius Lietuvos miestus, kur yra įsteigti tokie pagalbos centrai. Juose vaikai ateina po pamokų, su jais dirbama, ruošiamos pamokos, vyksta prasmingas laisvalaikio praleidimas. Jeigu nebūtų tokių centrų, tai daugelis vaikų būtų gatvėse. Iš pat pradžių buvo sunku surasti savanorių, kurie dirbtų su tokiais vaikais. Dabar vasaros metų sutelkiama lietuvių savanorių grupė Čikagoje, kuri vyksta į Lietuvą. Dirba su tokiais vaikais, padeda jiems atgauti savivertę, pasitikėjimą, o patys pramoksta lietuvių kalbos. Šios organizacijos šūkis – „Vaikai – Lietuvos ateitis“. Atvykusi į Lietuvą T. Landsbergienė, jei tik gali, lanko tokius centrus ir džiaugiasi kaip gražiai ir darniai juose dirbama.

Meilė kūrybos žodžiui

Kitas itin reikšmingas baras, kuriame T. Landsbergienė paliko ryškius pėdsakus – išėvių rašytojų archyvų išsiuntimas. Šių eilučių autorė – Maironio lietuvių literatūros muziejaus (toliau – MLLM) Išėvių literatūros skyriaus vedėja nuo 1989 lankosi Amerikoje dėl išėvių rašytojų archyvų suradimo ir parvežimo į Lietuvą. Gerb. Landsbergiai yra vieni iš tų, kurie tapo mano globėjais ir padėjėjais. Abu su vyru Algimantu rūpinasi ne tik brolio, rašytojo, profesoriaus Algirdo Landsbergio archyvinės medžiagos gavimu bei jos išsiuntimu į Lietuvą, bet ir kitų išėvių rašytojų archyvais. Negailėdami laiko ir jėgų, savo mašina veža pas rašytojus, jų artimuosius, perka bilietus į kitus miestus. Paslui pasitinka ir parveža mane su pilna bagažine vertingos medžiagos. Vykdamą į oficialią darbinę kelionę ar atostogų sąskaita (būna ir taip) visada žinau, kad gerbiamų Landsbergių šeima galiu pasikliauti. Šie žmonės suteikia pragyvenimą ir maitinimą (reikia patikslinti, kad niekad nemokami nei dienpinigiai, nei nakvynės išlaidos). Medžiaga renkama visoje Amerikoje, o galiausiai Landsbergių namuose yra pakuojiama. A. Landsbergis sukilnoja visas archyvinės dėzes, kurias beveik visada savo lėšomis ir išsiunčia, nuvežę į New Yorką. Šių kilnių filantropų dėka į MLLM parkeliavo ypatingas kultūros paveldas. Vienas iš pavyzdžių – Antano Vaičiulaičio archyvas. T. Landsbergienė bendravo su rašytojo žmona – Joana Abramikaite-Vaičiulaitiene.

T. Landsbergienė itin daug dėmesio skyrė vyro brolio, rašytojo Algirdo Landsbergio atminimo įamžinimui. „Mes su jo sūnumis – Jonu ir Pauliumi, po žmonos Joan mirties rūpinomės medžiagos suradimu ir išsiuntimu. Parveždavom dėzes iš New Yorko, Virginija peržiūrėdavo, atsirinkdavo. Gaila, kad A. Landsbergis mažai žinomas Lietuvoje, tačiau jis nusipelnė ypatingo dėmesio. Daug kūrė, dirbo „Laisvosios Europos“ radijuje, jo dėka Lietuvos rašytojai buvo priimti į PEN klubą. Jis daugiau nei keturiasdešimt metų buvo lietuvių skyriaus pirminkas bei vicepirminkas. Jo pjese „Penki stulpai turgaus aikštėje“ pastatė Amerikos teatrai ir latviai, vengrai, lietuviai,” – pasakojo „Marijos radijuje“ T. Landsbergienė. Praėjusiais metais buvo minima graži jubiliejinė Algirdo

Teresė ir Algimantas Landsbergiai Belmonte, Vilnius, 2007.

Liudo Landsbergio nuotr.

Landsbergio sukaktis: 90 metų nuo gimimo ir 60 metų nuo jo pirmo Lietuvos literatūros istorijoje modernaus romano „Kelionė“ išleidimo. Ta proga buvo parengta ir išleista archyvinė knyga „Kelionė į Algirdo Landsbergio kelionę“. Gerb. Landsbergiai, padedant „Draugo“ redakcijai, platina knygą, skirdami lėšas „Draugo“ dienraščiu.

T. Landsbergienės širdį džiugina Šeima ir artimieji. Ji didžiuojasi savo sūnaus Liudo lietuviška veikla: daug dirba su ateitininkais – rengia stovyklas, ruošia žiemos kursus. „Dainavos“ stovykla tapo lietuvių oazė, kurioje trykšta neišsenkanti lietuvių versmė.

Teresės Landsbergienės darbų neįmanoma aprašyti keliuose laikraščio puslapiuose. Jos vidinis pasaulis, kilni dvasia, ypatinga asmenybė, dirbanti ir besiaukojanti kitiems – vienintelis ir tiesioginis laimės ir pasitenkinimo šaltinis.

Visų ją mylinčių Lietuvoje ir visame pasaulyje žmonių vardu tariau: „Ilgiausių metų, Dievo palaimos ir globos.“ □

Teresė Landsbergienė ir Virginija Babonaitė-Paplauskienė Kaune, Maironio lietuvių literatūros muziejuje, 2014.

Liudo Landsbergio nuotr.

„Ji buvo tikinti, tačiau niekada nemoralizavo“

LAIMUTĖ VASILIAUSKAITĖ-ROŽUKIENĖ

Lietuvių kalbos instituto bibliotekoje – vakaras ir paroda, skirti vienuolei mokytojai, kalbininkei, žodynininkei ir redaktorei, publicistei dr. **Antanei Kučinskaitėi** (1915–2006), jos šimtmečiui paminėti

Antanė Kučinskaitė ir monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas

Bibliotekos vestibulyje kalbininkei pagerbti eksponuojamos (iš archyvų paimtos) nuotraukos, akimirkos iš jos kūrybinės veiklos – kartu su kolegomis, bibliotekoje – standai su nuotraukomis apie asmeninį gyvenimą (pvz., su mama, su monsinjoru Kazimieru Vasiliausku), jos diplomai, straipsnių iškarpos, knygelės, žodynai...

Į vakarą susirinko gausus būrys garbingo amžiaus kalbininkų leksikografų, filologijos mokslo daktarų, a.a. jubilatės kolegų ir svečių. Pranešimus ir prisiminimus įrašė „Marijos radijas“. Buvo padėkota bibliotekos vedėjai Vilijai Margaritai Lukševičienei, kuri iš archyvų surinko ekspozicijai nuotraukas, dokumentus, diplomus, straipsnius.

Pašaukta būti vienuole ir mokytoja. Kalbininkė vienuolė dr. Antanė Kučinskaitė (1915–2006) gimė prieš 100 metų balandžio 13 d. Vabalninko valsčiaus Plikių kaime (Biržų r.), ūkininkų Povilo ir Magdalenos šeimoje. Vabalninko keturmetę baigė per trejus metus. Besimokydama Kupiškio progimnazijoje buvo aktyvi ateitininkė (matyt, čia būta vienuolystės užuomazgų). 1929 m. įstojo ir 1933 m., būdama aštuoniolikmetė, baigė Kauno (Moterų kultūros draugijos mergaičių) mokytojų seminariją. Ten besimokydama (1932 m.) surinko pirmuosius (kraštiečio mokytojo paskatinta) savo krašto tarmiškų žodžius su sakiniiais ir nunešė į „Žodyno“ redakciją, kuri buvusi Kaune (vėliau LKŽ kartotekai ji užrašys keliolika tūkstančių žodžių iš tarmių ir raštų).

Baigusi seminariją tais pačiais 1933 m. Antanė įstojo į vienuolyną (Švenčiausiosios Jėzaus Širdies vienuolių kongregaciją), dirbo kongregacijai priklausiusiose įstaigose, iš pradžių – darželiuose. 1936 m. įstojo į Vytauto Didžiojo universitetą (VDU) studijuoti lituanistikos Teologijos-filosofijos fakultete (ten dėstytojavo tokios iškilios asmenybės, kaip vyskupas Mečislovas Reinys, Zenonas Ivinskis, Juozas Ambrazevičius, Antanas Maceina, Stanislovas Šalkauskis). VDU baigė 1940-aisiais, tais pačiais metais, per Žolinę, davė amžinuosius įžadus. 1940 m. seserų labdaringos mokymo ir auklėjimo įstaigos buvo suvalstybtintos (gal reikėtų jas atgaivinti ir dabar, XXI amžiuje?), o Antanė paskirta mokytojauti Leipalingyje steigiamoje vidurinėje mokykloje. 1941 m. vasarą ji perkelta į Linkuvos mokyklą, 1943–1944 m. dirbo Šiaulių mokyklose.

Žodyninininkė ir kalbininkė praktikė. Nuo 1945 m. pradėjo dirbti Lietuvių kalbos institute, prie LKŽ II tomo (atsakinga už korektūrą ir leidybą), kartu su kolegomis rašė II, IV–VIII tomų tekstus, redagavo V–X tomus (nuo VII tomo buvo redakcinės kolegijos narė). Nuo 1952 m. dirbo Lietuvių kalbos ir literatūros institute. Su kolegomis rengė „Dabartinės lietuvių kalbos žodyną“ (1954 m.). 1959 m. (pirmoji iš instituto leksikografų) apgynė filologijos mokslų kandidato

disertaciją „Veiksmazodžio redagavimo principai „Lietuvių kalbos žodyne“, buvo viena iš didžiojo LKŽ autorių ir redaktorių. Čia (iki 1974-ųjų) dirbo mielą darbą didžiojo Lietuvių kalbos žodyno skyriuje. 1965 m. už III–VI tomų parengimą (kartu su kolegomis) jai paskirta Lietuvos respublikinė premija. Nuo 1972 m. rengė televizijos laidas (kartu su doc. Aldonu Pupkiu) „Kalbos valandėlės“, „Mūsų kalbą“ ir kt. Jose įtaigiai, su pavyzdžiais, aiškino, kaip taisyklingai kalbėti. Nemažai tų laidų skambėjo ir per radiją. 1973 m. dėl skundų ir ideologinių prietarų iš instituto turėjo išeiti. Kai nebedirbo, A. Kučinskaitė visur dalyvavo – įvairiose konferencijose, taip pat ir atkuriant LKMA.

Lietuvių katalikų mokslo akademijos

(LKMA) atkūrimo iniciatorė. 1989 m. Antanė Kučinskaitė įtraukta į atkuriamąjį LKMA (ištakos – 1922 m.) komitetą, 1990 m. ji jau darbuojasi Centro valdybos archyvare, 1992–2003 m. paskiriama LKMA moksline sekretore. Be redagavimo darbų, rašymo į LKMA metraštį, Antanė padėjo rengti LKMA suvažiavimus (1991 m. ir 1997 m. Vilniuje, 1994 m. – Kaune), LKMA skyrius – kituose Lietuvos miestuose. Minint jos garbingą jubiliejų (85-metį) 2000 m. jai suteiktas LKMA Garbės nario vardas ir įteiktas Garbės nario diplomas.

Terminologė, publicistė. Neįtikėtina, kiek ji nuveikė būdama tokių garbingų metų. Apie dešimt metų buvo ir Terminologijos komisijos narė (prisidėjo prie fizikos, teisės, medicinos ir kitų terminų žodynų rengimo). Rašė straipsnius ir konsultuodavo specialistus terminologijos bei kalbos praktikos klausimais. Jai, kaip vienuolei, artimiausia buvo religija: tvarkė *Mišiolo* lietuvių kalba terminus, rūpinosi *Naujojo Testamento* naujuoju leidimu. Rašydama į *XXI amžių* apie Z. Zinkevičiaus knygą *Lietuvių poteriai* (2000 m. 09 15 (nr. 71), paminėjusi potyrių kaitos lentelę ir kad žodis „apsikrikštijo“ yra netinkamas – keistinas žodžiu „(su)krikščioninimas“, str. pabaigoje A. Kučinskaitė rašo, kad reikėtų išleisti jau mirusio kunigo Napoleono Norkūno „Lietuviškąjį katekizmą“, vertą daktaro laipsnio, ir kuo skubiau sudaryti ir išleisti teologijos terminų žodyną (įdomu, ar, prabėgus penkiolikai metų, jie išleisti?).

Žodyninininke Antanė tapo neatsitiktinai. Dr. Gertrūda Naktinienė (ją su A. Kučinskaite sieja Lietuvių kalbos žodynas, nors jos nebuvo bendradarbės: Gertrūda atėjo dirbti į institutą 1977 m., kai Antanė jau buvo iš darbo išėjusi, nebent teko ją susitikti renginiuose). Dr. G. Naktinienė pažymėjo, jog A. Kučinskaitė pirmiausia buvusi žodyninininkė ir kad svarbiausias jos darbas buvo Lietuvių kalbos žodynas: su kitais redagavo akademinio LKŽ tomus, antra, jai rūpėjo lietuvių kalbos etiketas mokantis mandagumo ir taisyklingos kalbos: parašė knygą „Lietuvių kalbos etiketas“ (išėjo du leidiniai) ir buvo viena iš „Mūsų kalbos“ (1977–1985 m.) redaktorių, 1976 m. redagavo „Kalbos praktikos patarimus“ (2-as leidimas 1985 m.); buvo viena iš žodyno autorių: rašė apie kalbos kultūrą, literatūros ir kt. klausimais įvairiuose leidiniuose (ne tik specializuotose, taip pat ir į „Jaunimo gretas“, *XXI amžių*, *Moterį*, *Apžvalgą*, kt.). O trečia, ji buvusi vienuolė (ko nė neatarė net jos bendradarbiai). Žodyninininke Antanė tapo neatsitiktinai. Besimokydama mokytojų seminarijoje, kortelių iš savo gimtosios tarmės buvo nunešusi prof. Juozui Balčikonui, anuomet anas jai sumokėjęs 60 centų. „*Kad tu prasmegtum, nei rėkt, nei bėgt, nei rėkt, nei imt!*“ – rašė tada A. Kučinskaitė prisiminimuose, – tai buvo pirmieji jos uždirbti pinigai... Dabar galime daugeliu pasiremti, o jai reikėję pačiai praminti tą kelią, nuspręsti, taisyklingas žodis ar ne. Bibliotekininkė Vilija Lukševičienė parodai davė rastų pačios Antanės sulenktų publikacijų: pvz., kaip kalbinti kūdikį, kaip čiūčiuoti, patarimai jaunoms mamoms iš „Moters“ žurnalo, kt. Akademikas (atsiūstas iš Leningrado ins-

A. Kučinskaitės straipsnių, knygelių, žodynų ekspozicija Lietuvių kalbos instituto bibliotekoje

Antanė Kučinskaitė su kolegomis prie darbaltalo.

L. Vasiliauskaitės-Rožukienės nuotr.

tituto ideologiniam ir organizaciniam darbui stiprinti) Borisas Larinas, pasirodo, rėmė lietuvių kalbininkus kiek galėjo, mat buvo puikios erudicijos, suprato lietuviškai, domėjosi lietuvių kalbos tarmėmis. Jo paskatinta A. Kučinskaitė apsigynė disertaciją. Sakoma, kad B. Larino tėvas buvęs popas, o jo žmona – labai tikinti (dažnai meldavosi Aušros Vartuose), gal todėl jis užtarė, globojo ir vienuolę kalbininkę Antanę Kučinskaitę.

O Glavlito cenzūra. „Nė vienas mokslininkas nėra įrodęs, kad Dievo nėra“. Tada buvo reikalaujama žodį Dievas rašyti mažąja raide. Cenzoriai liepė pertvarkyti II tomo spaudos lankus (D raidė). A. Kučinskaitė labai gerai perprato viso žodyno sistemą, labai daug prisidėjo. Ji buvo pasirašiusi signalinio egz. redaktūros tekstą su priedašu „platinti“ pagal visus cenzūros reikalavimus, tačiau kartu su „Spindulio“ spaustuvės darbininkais išleido dvejopos redakcijos tomus: viena šalia kitos augo dvi žodyno (pataisyto ir ne) krūvos, ir tie, kurie buvo nepataisyti, vėliau pateko į antikvariata. Po to įvykio žodynininkus pradėjo tikrinti įvairūs žmonės, kurie neišmanė to darbo. Prof. Juozas Balčikonis pasitraukė iš darbo, nes negalėjo susitaikyti su nauja instrukcija. Redkolegija išliko. Buvo išimti priešdėlinių veiksmazodžių straipsniai. Stebuklas, kad išliko tiek daug religinės leksikos, sakinių iš religinių raštų. Iš Maskvos buvo atsiųstas istorikas H. Gabrielianas, kuris Lietuvą supainiojo su Latvija, nes pirmiausia nuvažiavo į Rygą... Pagaliau atsiradęs Vilniuje „šukavo“ kiekvieną leksikografą atskirai (vertėjavo Vladimiras Kostelnickis), o Antanės Kučinskaitės buvo paklausta, ar ji tikinti Dievą. Ši atsakiusi, kad dar nė vienas mokslininkas nėra įrodęs, jog Jo nėra. Nusėbęs vertėjas atsakymus „švelnino“. Atsakydama į kitą Gabrieliانو klausimą, ar lankosi bažnyčioje, Kučinskaitė diplomatiškai išsisuko klausimu: argi lankytis bažnyčiose yra peiktinas dalykas: juk čia tiek daug meno, tiek paveikslų, tiek architektūros puošmenų. Lankomės muziejuose, meno parodose, ar tai peiktina..?

Žodynininkai mini A. Kučinskaitę LKŽ ir projekto „Aruodai“ svetainėse. Apžvelgusi jos gyvenimą

Nukelta į 8 psl.

Spaudos draudimo panaikinimo 111-osios metinės

PERPETUA DUMŠIENĖ

Ši laikraščio publikacija turėjo labai įdomią priešistorę. Dirbau archyvuose, norėdama surinkti dokumentus ar bent kokius realius įrodymus apie mano senelio Jurgio Mozūraičio-Mozūro kovas Rusų-japonų kare, apie jo dalyvavimą mūšiuose tolimojoje Mandžiūrijoje. Su tikra tyrinėtojo aistra, gal ne menkesne kaip Trojos atradėjo Šilmano, ieškojau septynetą metų, kol man į rankas pateko 1904 metų „Lietuvių laikraštis“, išleistas Peterburge. Tame laikraštyje buvo skelbiamos žinios „iš karės lauko“. Skačiau visus straipsnius iš eilės ir vis stebėjausi nepaprastu korespondentų kruopštumu – jie tiksliai suregistravo visus žuvusius už rusų caro garbę kovojusius lietuvius.

Žinojau, kad mano senelis buvo sužeistas Mandžiūrijoje, japono kulka jam perėjo per plaučius, o gydytas jis buvo Peterburge. Mat kaip tik tais metais buvo nutiestas geležinkelis Peterburgas-Vladivostokas, tad toks kareivių transportavimas tapo galimas. Skačiau ilgai, bet visose *karės lauko* žiniose buvo minimi vien žuvusieji ... Jau buvau visai nusiminusi, bet vieną dieną mano atradimas išsiveržė tokiu emociingu ir garsiu riksmu „radau!!!“, kad krūptelėjo visi solidūs skaitykloje sėdėję žmonės.

Mano senelis Jurgis Mozūras pagaliau po šimto dešimties metų sulaukė pirmojo savo gentainio dėmesio. Iš istorijos gelmių kilo Lietuvos istorijos liudijimai. Štai tos kelios eilutės, kurios mane privertė gyvai pajusti istoriją. Neabejoju, kad sužeistų kareivių pavardes užrašė velykines išpažintis išklausęs kunigas, apsilankęs carienės globojamoje ligoninėje, įkurdintoje šalia Peterburgo esančioje carų vasaros rezidencijoje Gatčinoje.

Liglaikineme ligonbutyje po prieglobai Jos Didenybės Carienės našlaujančios Gatčinoje, atliko Velykinę 4 Baland. (valandų) išpažintį kareiviai (ligoniai) sugrižę iš tolimųjų Rytų.

Mikolas Juodsnuksys Suvalkų gub. Senapilės pav. Gudelių parapijos, persauta kairioji koja.

Julijonas Plankska Suvalkų gub., Parveriškių parap. Sužeistas sprandas.

Jurgis Mozuras Suvalkų gub. Starapolės pavieto Prienų parapijos sužeista krūtinė

[...]

Visi tie ligonys serga nepavojingai, po ligonbuti vaikštinėja po truputi. Ligonbutyje maistas ir priežiūra puikiausi.

Klapčius

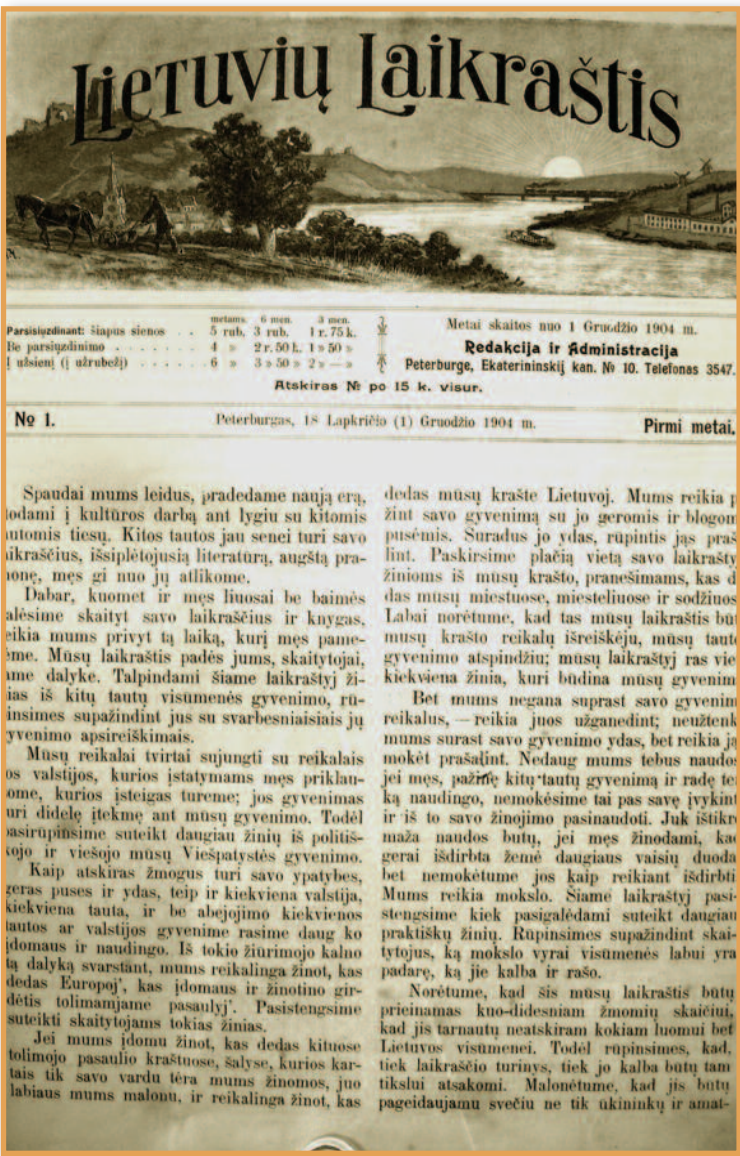
Šitai pat laimingai po šimto metų suradusi savo senelį, ėmiau skaityti visus laikraščio komplektus labai susidomėjusi. Visa filologo siela patyriau atradimo džiaugsmą, kad mano rankose – pirmasis po spaudos draudimo panaikinimo pasirodęs leidinys. Radau ir lietuvių kalba paskelbtą spaudos draudimo panaikinimo dokumentą.

Dvi labai svarbios žinios „Lietuvių laikraščio“ pirmame numeryje

Originalo kalba skaitytojams siūlau paskaityti du svarbius pranešimus. Pirmasis – apie spaudos draudimo panaikinimą ir laikraščio vedamajame išdėstyta leidėjų poziciją. Antroji žinia – mobilizacija į Rusų-japonų karo veiksmus.

Lietuvių laikraštis Nr. 1 Peterburgas, 18 lapkričio (1) gruodžio 1904 m. Pirmi metai. – 8 psl. Ant originalo I o I m p e r a t o r i š k o s i o s Didybės ranka pasirašyta: MIKALOJUS Carskoje Selo 22 d. Spaliu 1904 m.

24 Balandžio dienoje tapo Augščiausia i patvirtintas Ministrų Komiteto nusprendimas pagal kurį liepta „Atsaukus visus išleistuosius valdžios nutarimus ir padavadijimus, varžančius lietuvių ir žemaičių

raštenybę, leisti vartoti jos rašiniuose prie rusiško lotynišką arba kitą koki šriftą (abecelę).

Labai įdomu pacituoti laikraščio vedamąjį:

Spaudai mums leidus, pradedame naują erą, stodami į kultūros darbą ant lygių su kitomis tautomis tiesų. Kitos tautos jau seniai turi savo laikraščius, išsiplėtojusią literatūrą, augstą pramonę, mes gi nuo jų atlikome.

Dabar, kuomet ir mes liuosai be baimės galėsime skaityti savo laikraščius ir knygas, reikia mums privyt tą laiką, kurį mes pametėme. Mūsų laikraštis padės jums, skaitytojai, tame dalyke. Talpindami šiame laikraštyje žinias iš kitų tautų visūmenės gyvenimo, rūpinsimės supažindinti jus su svarbesniaisiais jų gyvenimo apsirėikimais.

Mūsų reikalai tvirtai sujungti su reikalais tos valstijos, kurios įstatymams mes priklausome, kurios įsteigas turime; jos gyvenimas turi didelę įtaką ant mūsų gyvenimo. Todėl pasirūpinsime suteikti daugiau žinių iš politiškojo ir viešojo mūsų Viešpatystės gyvenimo.

Kaip atskiras žmogus turi savo ypatybes, geras puses ir ydas, taip ir kiekviena valstija, kiekviena tauta, ir be abejojimo kiekvienos tautos ar valstijos gyvenime rasime daug ko įdomaus ir naudingo. Iš tokio žiūrimojo kalno tą dalyką svarstant, mums reikalinga žinot, kas dedas Europoj, kas įdomaus ir žinotino girdėtis tolimajam pasaulij. Pasistengsime suteikti skaitytojams tokias žinias.

Jeį mums įdomu žinot, kas dedasi tolimojo pasaulio kraštuose, šalyse, kurios kartais tik savo vardu tėra mums žinomos, juo labiaus mums malonu, ir reikalinga žinot, kas dedas mūsų krašte Lietuvoj. Mums reikia pažint savo gyvenimą su jo geromis ir blogomis pusėmis. Suradus jo ydas, rūpintis jas pašalint. Paskirsime lpačią vietą laikraštyje žinioms iš mūsų krašto. Pranešimams kas dedas mūsų miestuose, miesteliuose ir sodžiuose. Labai norėtume, kad tas mūsų laikraštis būtų mūsų krašto reikalų išreiškėju, mūsų tautos gyvenimo atspindžiu; mūsų laikraštyj ras vietą kiekviena žinia, kuri būdina mūsų gyvenimui. [...]

Mums reikia mokslo. Šiame laikraštyj pasistengsime kiek pasigalėdami suteikt daugiau praktiškų žinių. Rūpinsimės supažindint skaitytojus, ką mokslo vyrai visūmenės labui yra padarę, ką jie kalba ir rašo.

Norėtume, kad šis mūsų laikraštis būtų prieinamas kuo-didesniam žmonių skaičiui, kad jis tarnau-

tų neatskiram kokiam luomui bet Lietuvos višūmenei. Todėl rūpinsimės, kad, tiek laikraščio turinys, tiek jo kalba būtų tam tikslui atsakomi.

.....

Tuo tarpu kartu su caro Mikalojaus spaudos draudimo panaikinimo potvarkiu, „Lietuvių laikraštis“ skelbia ir caro pasirašytą mobilizacijos įsakymą. Prasideda pasiruošimai Rusų-japonų karui.

Podraug prisakome:

Pašaukt į kariuomenę, pagal tam tikrai išdirbtų įstatymų, reikalingą oficerių skaičių, tepijau ir daktarų klasų činuose iš karės apskričių: Peterburgo, Vilniaus, Varšuvos, Kijevos, Odesos, Maskvos, Kazaniaus, Kaukazo ir Dono Kariumenės apygardos.

Valdamasis Senatas tam darbui atlikti duos reikalingus padavadijimus.

Mūsų kunigai Mandžiūrijoje

Skaitydama laikraštį supratau, kad pranešimus iš Rusų-japonų karo lauko lietuviškai spaudai siunčia kunigai. Šiame kare jie buvo tikrieji Lietuvos ambasadoriai, konsulai, ganytojai it korespondentai. Gali būti, kad šis lietuvių kunigų veikimo laikotarpis kiek mažiau nušviestas ir pagerbtas, tad minint Spaudos dieną, reikia ir kunigų darbų paminėti.

Štai ką rašo „Lietuvių laikraštis“ apie kunigus mūsų laukuose, kaip pagerbia jų pasišventusią tarnystę:

*Karei Tolimuosė Rytuosė prasidėjus, rūpinant visokius reikalus kariuomenes, kuri lieja kraują savo dėlei užstoimo reikalų Viešpatystės, reikėjo pasirupinti taipogi apie dvasiškus reikalus pačiųjų kareivių. O tenai juk tarpu tų šimtų tūkstančių, tiek tai ir mūsų tautiečių, ir mūsų pačių brolių ir sūnų! Dvasiškoji Vyresnybė katalikų, apsvarsčius tą dalyką, kuo veikiausiai pasistengė užganėdinti dvasios reikalams kareivių ir todėl paskyre kunigus, kuriems liepta buvo ruoštis į tolimą kelionę. Atsirado taipogi ir tokie dvasiškieji vadovai, kurie savo noru vesti pasišventė tam darbui; ir iš tokių tat skaitliaus yra kunigas Dominikas Mikšys, buvęs Beisogalos bažnyčios kamendorius. Pažinstu jį gerai; yra tat žmogus geros širdies ir pilnas tos krikščioniškos dvasios, kuri liepia doram kunigui neapribuotai pasišvensti dvasiškam darbui; kuri dorą kunigą priverčia paaukauti savo jaunystę, turtus ir net gyvybę, jei to prireiktų delei gero ir naudingo ganimo pavestųjų jo globai žmonių. (parašas po nuotrauka: **Kn. Dominikas Mikšys**). O juk nieks neprieštaraus, kad reikia to pasišventimo ir tos aukos atsidavus tokiam darbui, kaip apžiūrėjimas paskutiniaiais Šv. Sakramentais mirštančiųjų kares lauke kareivių. Tas minėtas krikščioniškas doras at-randamė Kun. Dominikė. Teko mums gauti kelius paveikslėlius, nurodančius veiksmus Kun. Dominiko Mandžiūrijoje. Pažiūrėjus į juos tuojau vaidenasi akyse visa baisi karės dekoracija: aiškiausiai rėgi kraujų latakė besivartančius, kovojančius su mirtimi, kareivius, regi jų suskaudusį veidą; aiškiai girdi neišpasakytą trunksmą armotų, rėksmą kovojančių pu-sių, dejojimą ir vaitojimą daugelio sužeistųjų ir mirštančiųjų; nevienas gal iš jų, sopuliais paskut-niosios valandos suimtas, širdyje savo atsidievoja su brangiomis teviškeje ypatomis, ir kartu su tuo geisti geidžia, trokšti trokšta palengvinimo sopulių, nura-minimo; ne vienas gal geidžia nors žodį išgirsti, gymtiniojė kalboje ištartą ... (parašas po nuotrauka: **Prieš muši pas Simunceną. Kn. Dominikas Mikšys laiko mišias šv.) Ir toje tat valandoje – prieina prie tokio kraujais aptekusio vargšo kunigas ir jį, pasveikines žodeis malones aprupina Šv. Sakramentais ir, palaiminęs atsveikina ir gal visai numarina. (pa-rašas po nuotrauka: **Kn. Dominikas Mikšys mušyj prie Šache duoda paskutinį šv. Aliejumi patepi-mą)** Ta meile ir tas triusas atneša tą nors dvasios pa-stiprinimą: valandoje parsiskirimo su svietu, kunigas ligoniui-kareiviui į tolimą krašta nyvytam užstoja vie-ta tevines, motinos, seserų ...***

Tęsinys kitame numeryje

Juozas Katilius-Vytautas Vaitiekūnas:
meilė Lietuvai stipresnė už mirtį (3)

RASA BAČIULIENĖ

Tęsinys. Pradžia 2015 m. balandžio 18 d. „Kultūroje“

Anelės bendradarbis papasakojo, kad Juozas mėginęs nusišauti, tačiau brauninkas užsikirtęs ir neiššovęs. Anelė giliai priėmė į širdį visas žinias apie tą tragišką įvykį. Žinojo, kad niekaip kitaip pasielgti tada negalėjo, kai Juozas išskvietė ją į savo kambary, nors tai buvo sunkiausia minutė jos gyvenime. Nors Anelė Juozo nemylėjo, tačiau negalėjo būti jo mirties kaltininkė. Be to, ji tikėjo jo didele meile. Tokių meilių gyvenime maža. Anelė buvo romantikė idealistė. Tikėjo, kad tokia didelė meilė gali būti viena ir amžina ir ji negali pro ją praeiti, juo labiau, kad kelias jai užstotas.

Vasarą įvyko sužieduotuvės. Netrukus Juozas išėjo iš Seimo tarnybos į Ministrų kabinetą, kur ministras pirmininkas Bistras paėmė jį pas save reikalų vedėju. Dėl vaidybos studijos, kurią lankė Anelė, Juozas pradėjo reikšti neigiamą nuomonę. Kartą jis Anelėi pareiškė: „Jei tu būsi artistė, tu būsi ne mano!“ Anelė, žinoma, dėl jo pažiūrų neketino mesti studijos. Tačiau pats gyvenimas tuo tarpu išsprendė tą klausimą. Pasibaigus keturiems semestrams, studija baigimo pažymėjimo neišdavė, nes nutarė atidaryti penktą ir šeštą semestrus, tačiau kol kas to nepadarė. Taip ir nutrūko vaidybos studijos Anelės sužieduotinio naujai. Po Kalėdų Anelės tėviškėje buvo iškeltos tuoktuvės. Dienoraštyje jaunoji rašė: „Rytojaus dieną turėjom išvykti į Kauną. Gyvenimo pradžia sesuo įdėjo daug sviesto ir šiaip susidarė pundų. Važiavom į naują gyvenimą, į naują butą. Ten jau laukė Juozo pasamdyta tarnaitė ir jo broliukas Antanas. Tarnaitė, matyt, menkai temokėjo gaminti, nes iškepė mums kotlietus, kietus kaip kempinė. Ji pamatė, kad atsivežėm tiek sviesto, tai ėmė jį naudoti kur reikia ir kur nereikia. Aš pati šeimininkauti negalėjau, neturėjau laiko – mokiausi ir dirbau. Todėl pasitariau su Juozu, kad geriausia mums bus pakvietus šeimininkauti mano seserį Uršelę, juk ji mokėsi Karmėlavos ūkio mokykloj. Po pusantro mėnesio atvažiavo Uršėlė. O per tą laiką mūs tarnaitė jau spėjo išnaudoti dešimt kilogramų sviesto! Juozas dabar uždirbo gerai, turėjo dvi tarnybas. Bet mums ir reikėjo daug ko gyvenimo pradžia. Ir Juozas stengėsi: nupirko mažus staliukus, kad jaučiau butas atrodytų. Vieną gražią dieną atgabeno puikią žiedais apsipylusią gėlę. Kaip ji vadinosi, neatsimenu, tik žinau, kad ji iš brangesniųjų gėlių. Žodžiu, gyvenimo pradžia buvo nebloga, jeigu neminėsime, kad butas buvo šaltas ir toli nuo centro.

Tada kaip tik vyko nauji Seimo rinkimai ir Juozas buvo išstatytas kandidatu į Seimo atstovus nuo Darbo Federacijos. Jis jau studijavo Teisės fakulteto ketvirtam kurse ir turėjo tais metais baigti. Egzaminų jau buvo išlaikęs nemažai. Atrodė, kad šypsosi graži ateitis.”

Krikščionys demokratai su savo „Darbo federacijos“ ir „Ūkininkų“ frakcijomis Seimo rinkimus pralaimėjo – nesudarė daugumos. Ir Juozas nepraėjo Seimo atstovu. Maža to, jį atleido ir iš tarnybos Ministrų kabinete, o Darbo

federacija už darbą federacijos centre ir „Darbininko“ laikraščio redakcijoj negalėjo jam mokėti. Beliko pasispausti ir greičiau baigti Teisės fakultetą. Juozas sėdo mokytis, ruoštis laikyti egzaminus. Jaunoji šeima perėjo į mažesnę ir pigesnę butą, kukliam pragyvenimui tuo tarpu užteko žmonos uždarbio. Be to, Anelėi artėjo laikas ir gimdyti. 1926 m. lapkričio 8-ąją Juozas labai gerai baigė Teisių fakultetą.

LIUDYMAS

Katilius Juozas, gimęs 1902 metais sausio 17 d., kilęs iš Pustapėdžių kaimo, Vilkaviškio valsčiaus, 1922 metais stojo Lietuvos Universiteto Teisių Fakultetan Teisių skyriun, kaipo baigęs Kauno pirmąją gimnaziją, Atestatas N-41 – 1922 m. vasario 13 d., išėjo visus, Teisių Fakulteto nustatytus, teisių ir ekonomikos mokslus, dalyvavo seminaruose, išlaikė sekančių dalykų egzaminus:

<i>Teisės enciklopedija</i>	– labai gerai
<i>Romėnų teisė (istorija ir dogma)</i>	– labai gerai
<i>Lietuvos teisės istorija</i>	– labai gerai
<i>Politinė ekonomija</i>	– labai gerai
<i>Valstybinė teisė</i>	– labai gerai
<i>Civilinė teisė</i>	– labai gerai
<i>Statistika</i>	– patenkinamai

<i>Finansų teisė</i>	– gerai
<i>Baudžiamoji teisė</i>	– labai gerai
<i>Administracinė teisė</i>	– labai gerai
<i>Prekybinė teisė (su vekseline)</i>	– labai gerai
<i>Teisės filosofijos istorija</i>	– gerai
<i>Teismo medicina</i>	– gerai
<i>Civilinis procesas</i>	– labai gerai
<i>Baudžiamasis procesas</i>	– gerai
<i>Tarpvalstybinė teisė</i>	– labai gerai
<i>Lietuvių kalba</i>	– patenkinamai
<i>Vokiečių kalba</i>	– gerai

Ir labai gerai parašė diplominį rašto darbą tema „Lietuvos valstybės novellos administracinės teisės srity Steigiamojo Seimo laiku“.

O 1926 m. lapkričio 28-ąją Juozui Katiliui gimė pirmagimis Emanuelis, vėliau tapsiantis dailininku ir poetu.

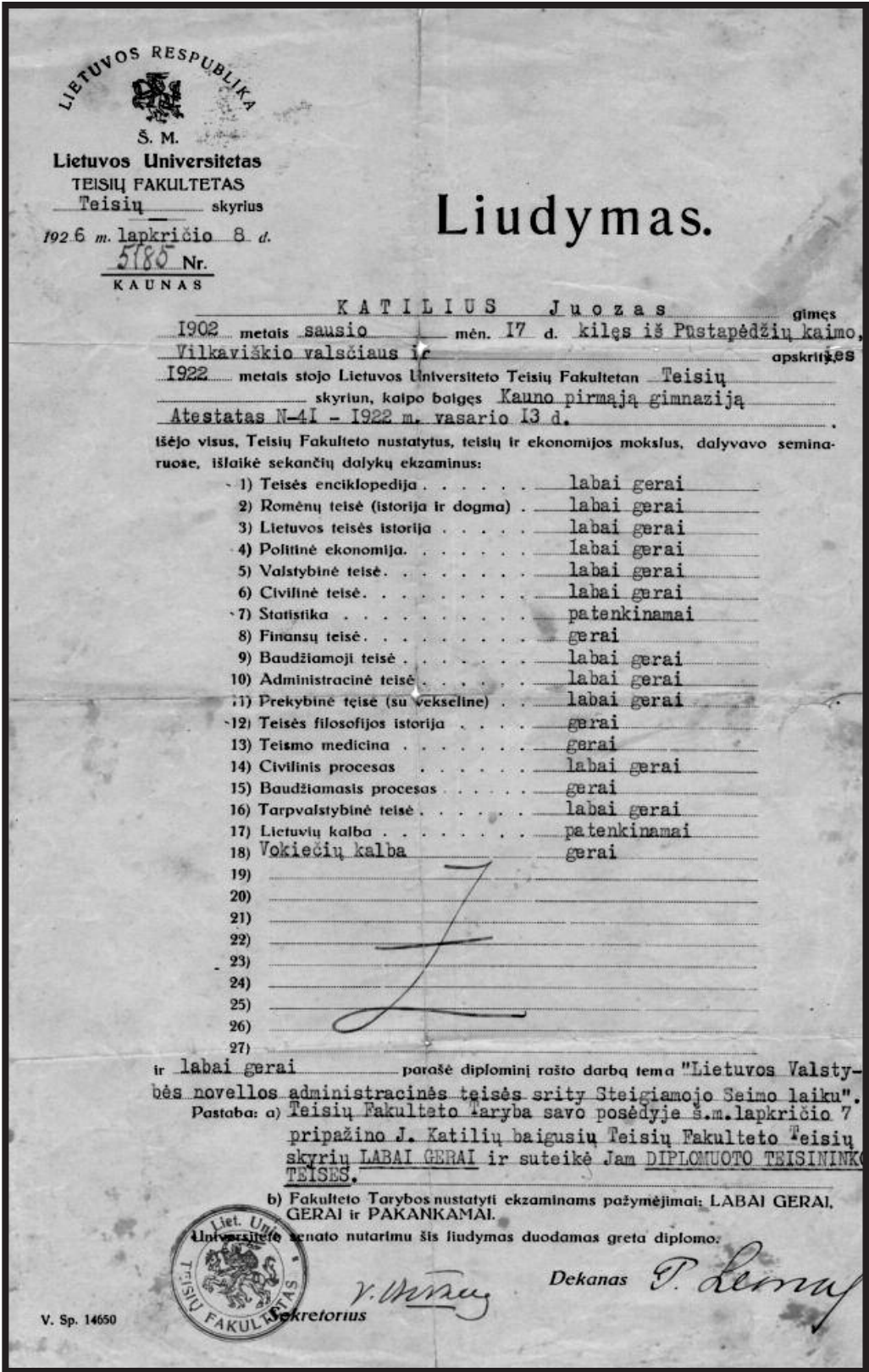
Kol Anelė buvo išėjusi dekretinių atostogų Seime įvyko perversmas. Juozas parėjęs pasakojo, kad visur bruzda, didelis nepasitenkinimas valdžia. O Seimas vis posėdžiauja, frakcijos ir partijos tarp savęs rieja. Ir štai 1926 m. gruodžio 17 d. Seimui besposėdžiaujant įsiveržė kariuomenė ir uždarė Seimą. Iš pradžių valdžią sudarė Tautininkų ir krikščionių demokratų koalicijos. Netrukus krikščionis demokratus išstūmė iš valdžios ir užvaldė vieni tautininkai. Seimo nešaukė dešimt metų. Vėliau, kad ir sušaukė, tai tik proforma. Vieną gegužės rytą į Katilių butą atvyko saugumas, padarė krata, nors nieko įtartino nerado, Juozą ištremė į Vilkaviškio apskritį šešioms mėnesiams. Jaunoji šeima buvo priblokšta. Tuo laiku jau visos partijos ir organizacijos, išskyrus tautininkų, buvo uždraustos. Tada Katiliai nesuprato ir nežinojo, už ką Juozą ištremė.

Vėliau paaiškėjo, kad Juozą paskundė pavydus bendradarbis, prišnekėjo nebūtų, išgalvotų dalykų neva Juozas rengia darbovietėj nelegalius antivalstybinius susirinkimus ir pan.

Visos šeimos išlaikymas užgriuvo ant Anelės pečių. Negana to, tuoj po vyro ištremimo ji pasijuto nėsčia. Juozas tuo tarpu apsigyveno Vilkaviškyje. Gavo kelias lietuvių kalbos pamokas kursuose. Be policijos žinios jis niekur negalėjo iš tos apskrities išvažiuoti. Gruodžio mėnesį grįžęs iš tremties, Juozas nėjo prašytis darbo pas tautininkus. Dirbo nemokamai laikraščio „Darbininkas“ redakcijoje. O sausio 2 dieną gimė antrasis sūnus Algimantas, vėliau tapsiantis žinomu projektuotoju-konstruktoriumi. (Algimanto suprojektuoti Vilniaus sporto rūmai gavo Respublikinę premiją, jo projektuoti Vilniaus santuokų rūmai irgi pelnė apdovanojimą, dar pažymėtini ir šie pastatai: Respublikinė onkologinė ligoninė Vilniuje, Antakalnio poliklinika Vilniuje, Vilniaus Gimdymo namai Tyzenhauzų gatvėje.)

Pagaliau Juozas įsirašo pas advokatą Tumėną padėjėju. Buvo tokia tvarka, norint tapti advokatu, reikia pirma septynerius metus išbūti padėjėju. Pradžia sunki, klientų ir bylų nėra. Betgi padėjėjui jau reikia turėti savo kontorą. Versdamasis advokato praktika Katilius vykdė ir socialinės etikos programą, kurią buvo pradėjęs dar studentu būdamas. Jis buvo vienas iš raktinių žmonių perorganizavęs Darbo Federaciją į Krikščionių Darbininkų Sąjungą. Tai įvyko 1934 metais. Į šį darbininkų sąjūdį Katilių įtraukė prof. Pranas Dovydaitis.

Tęsinys kitame numeryje

Naujausi duomenys apie mūsų protėvius

Tikėjimas ir menas akmens amžiuje (3)

ALGIRDAS GIRININKAS

Tęsinys.
Pradžia 2015 m. balandžio 18 d. „Kultūroje“

Kaip keitėsi laidojimo paprotys

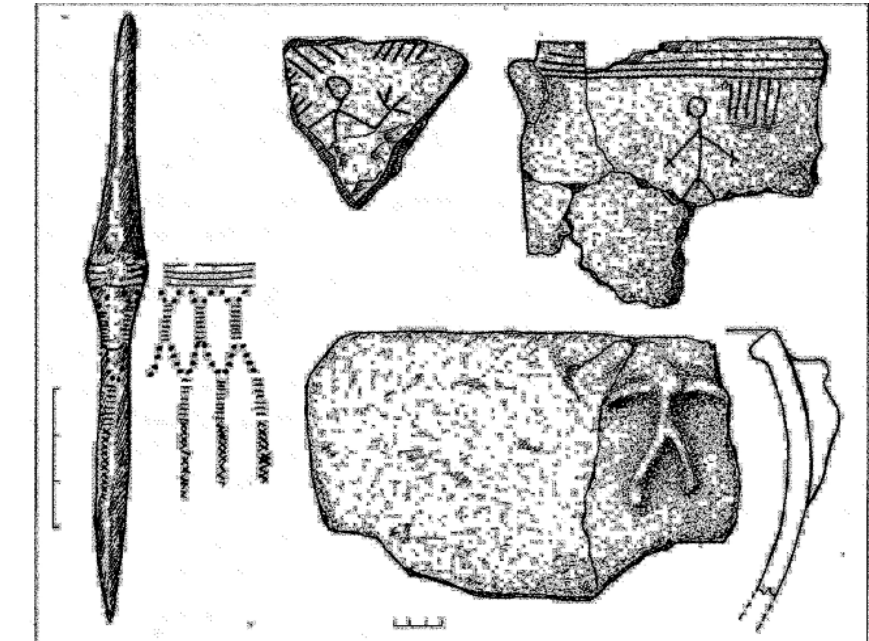
Vėlesniame – neolito laikotarpyje – bendruomenės jau skirstėsi pagal kultūras, ir kiekviena bendruomenė mirusius laidojo skirtingai. Narvos, Nemuno kultūros žmonės mirusius laidojo panašiai – kaip ir mezolite, ištiestus ant nugaros. Įdėdavo įkapės, aptinkama medžios anglies ir pelenų. Įkapės susijusios su mirusiojo veikla – pas vienus aptinkami žeberklai, durklai, pas kitus – ginklai, kiti su medžiokle susiję įrankiai. Tai rodo to nario padėtį visuomenėje. Kitos bendruomenės, pvz., virvelinės keramikos kultūros žmonės, kurie į mūsų kraštus kaip pirkliai atkeliavo iš Europos pietinių sričių, laidojo kitaip – suriestus (tarsi gemalo formos), paguldytus ant šono miego padėtyje. Iš to galima suprasti, kad tai nebuvo vietiniai žmonės. Kartais būdavo laidojama ir sėdimoje padėtyje. Ne Lietuvos teritorijoje yra aptiktas palaidotas ir stovintis žmogus. Virvelininkų ir įkapės išskirtinės – amforos, laiviniai kovos kirviai, titnaginiai peiliai. Taip visoje Europoje, kur pasirodė virvelinės keramikos žmonės. Jų mirusieji laidoti dažniausiai paupiuose, paežerėse, kur jie keliaudavo ir keliaudami mirdavo. Atskirų didesnių jų kapinynų nėra, kartais vienas kitas palaidotas vietinių gyventojų kapinyuose, bet tai labai reti atvejai.

Virvelinės kultūros žmonių palaidojimų rasta nemažai, neseniai vienas rastas Biržuose, prie Apaščios upės. Po vieną palaidojimą žinoma Kupiškio r. Gyvakarų kaimo teritorijoje, netoli Pyvesos ir Žvikės upių santakos, šalia Kauno, prie Paštuvos, Plinkaigalio kaime, Kėdainių r., prie Šušvės upės, tyrinėtojų minimi palaidojimai Kuršių Nerioje (griaučiai neišliko). Lietuvoje iš viso tokių palaidojimų yra apie 12. Kaip virvelininkai mirusiųjų aprenždavo, sunku pasakyti, nes žmonės palaidoti dažniausiai smėlynuose, žvirgžduose, prie upės, kur organinė medžiaga greitai nyksta. Kapuose nėra ochros, tik įkapės – laivinis kovos kirvis, titnaginis peilis, amfora ir kartais koks nors kaulinis dirbiny – kurios visoje Europoje vienodos – ir Skandinavijoje, Vokietijoje, Lenkijoje, Lietuvoje, ir Dnepro upės baseine.

Neolito pabaigoje ir gal net jau ankstyvosios bronzos laikotarpiu, kada keitėsi ūkis, keitėsi ir papročiai. Jau vystėsi gyvulininkystė, žemdirbystė. Iš to laikotarpio vienas geriausiai ištyrinėtų paminklų yra Kretuono IC gyvenvietė, kur, pačioje gyvenvietės teritorijoje, pastate prie židinio, palaidotos tik mirusiųjų galvos su įkapėmis – figūrėlėmis, vaizduojančiomis žmogų, gal protėvį. Visos figūrėlės vaizdavo vyriškos lyties žmones. Vienintelė figūrėlė buvo išskaptuota iš dviejų kaulinės plokštelės galų – viename gale vyro veidas, o kitame – jaunuolio ar moters.

Kada mūsų teritorijoje atsiranda daiktų, kuriuos galėtume laikyti meniškais

Paleolito laikotarpio Rytų Pabaltijyje dirbinių, skirtų apeigoms, kol

Kretuono (Švenčionių raj.) šalia ežero, akmens amžiaus gyvenvietėje, rasti meno dirbiniai iš kaulo ir rago

kas nerasta. Arčiausiai Lietuvos tokių dalykų esama Vokietijoje ir Skandinavijos pietinėje dalyje. Tai iš kaulo išdrožtos svaidyklės, kurios naudotos iečiai sviesti, kad ji lėktų toliau (svaidyklės pagalba ietį galima numesti 75, o paprastai ranka – 25 metrus). Tos svaidyklės būdavo išpuoštos gyvūnų – briedžių, elnių – raizžiniais. Labai daug ant plokščių akmenų pavaizduota šiaurės elnių, plėšriųjų žvėrių, laukinių arklių, kuriuos taip pat medžiodavo.

Mūsų teritorijoje meninis vaizdavimas yra išlikęs nuo mezolito. Dažniausiai ornamentuoti ginklai – trikampiais, M raidės, simetriškais objektais. Išdrožtos žmonių figūrėlės (Zvejniekų kapinyne rastos moters figūrėlės iš kaulo). Figūros – antropomorfinės (vaizduojančios žmones) ir zoomorfinės (vaizduojančios gyvūnus – paukščio ir žvėries siluetus). Dirbiniams papuošti naudotas geometrinis ornamentas.

Yra žinomi tokie objektai: ornamentai ant ginklų rasti Lubano žemumoje Latvijoje; Užnemunėje, Balsupių durpyne, rasti atsitiktiniai radiniai – ietigaliai su geometriniu ornamentu, susikertančių linijų ornamentu išpuošti žeberklai. Tuos ornamentus reikia mokėti perskaityti, juose yra kažkas užšifruota, tik mes dar nelabai mokame jų skaityti. Estijos teritorijoje rasta gyvačių, buožgalvių, ruoniukų figūrėlių. Lietuvoje tokių galingų meno dirbinių iš mezolito nėra rasta daug, nes maža ir durpyninių gyvenviečių, kur galėjo išlikti tokių senų daiktų. Latvijoje ir Estijoje jų daugiau, todėl ten išliko daugiau organinės medžiagos.

Neolite meno apraiškų randama ir ant keramikos, taip pat iš titnago pagamintų skulptūrėlių, gintarinių papuošalų. Pvz., Kretuone rasta vilko ar šuns galva iš titnago – figūrėlė, kurios paskirtį sunku nusakyti – gal tai buvo vaikų žaislas, gal talismanas. Daiktas rastas gyvenvietėje, ne kur nors kape, kažkokios sakralinės reikšmės gal ir neturėjo. Ant kaulo ir rago būna išraižyti paukščių, žmonių siluetai. Ypatingi dirbiniai yra rasti Šventojoje, prie Baltijos jūros, tai lazdos su briedžio galvomis bei medinis stulpas su viršuje išskaptuotu stilizuotu žmogaus (gal protėvio) veidu. Iš kalkakmenio padarytos ruonio (ruonis tuo metu buvo labai svarbus maitintojas), briedžio, elnio figūrėlės. Prie Kretuono ežero rasta elnio, šerno, jaučio ar tauro, gyvačių fi-

gūrėlių. Žmonės ir žvėrys vaizduojami ir ant keramikos – tai išpaušalai ant puodo sienelių. Ornamentas ant keramikos nėra realistinis, abstraktus, schematiškas, suschematinti netgi žmonių ir gyvūnų siluetai (žmogaus siluetas – galva, liemuo, išskėstos rankos ir kojos; gyvūnas – keturios kojos, galva, kūnas ir uodega).

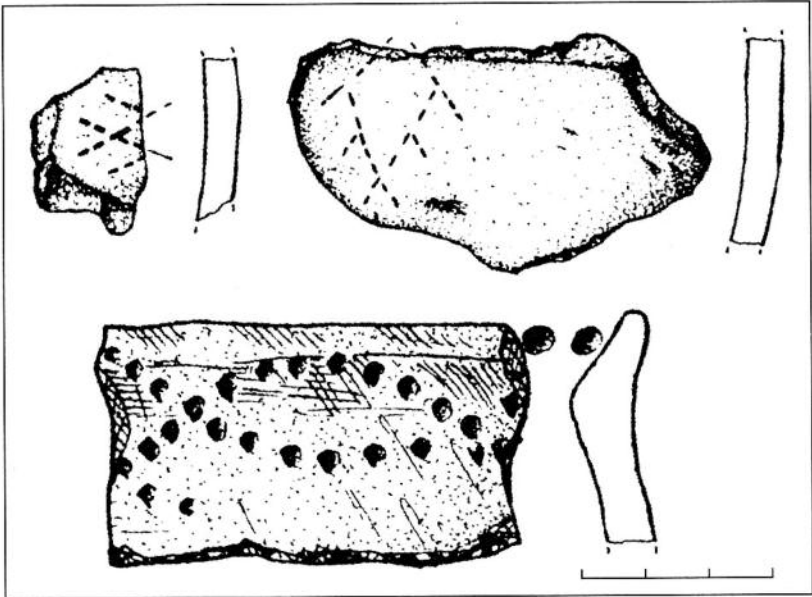
Iškalbingiausias yra puodų raštas

Ypatingos dvasinės reikšmės turėjo keramikos puošyba. Buvo raizdoma ant šlapio, ką tik iš molio nulipdyto puodo. Naudoti šampeliai, kuriais padarytos apvalios duobutės, linijos, bangelės, virvutės išpaušalai. Ornamentikos elementų naudota labai daug. Iš ornamentų sudaryti motyvai, o tie motyvai kartojasi, ir taip suformuojama puodo ornamentų kompozicija. Puošiamą dažniausiai zonomis – puodo viršutinė, vidurinė ar apatinė dalis ar netgi dugnas arba visas puodas, taip pat puodo bei dubenėlio vidus. Puodo angos pakraštėlis puošiamas visada, vidus – kartais. Lemputės-dubenėliai, naudoti apšvietimui, vidinėje pusėje kažkodėl dažniausiai puošti augaliniais motyvais – žydinčios smilgos ornamentu. Atskirų kultūrų žmonės puodus puošdavo savaip – vieni puošdavo tik viršutinę puodo dalį, kiti – visą paviršių, dar kiti – tik kai kurias vietas. Dažnai naudotos geometrinės figūros – rombai, trikampiai, kvadratai, sudaryti naudojant iš kaulo, rago, medžio pagamintą šampelį.

Būdavo ir nepuoštų puodų, o puošti buvo naudoti ir butyje, nes matyti vidinėje puodo dalyje išlikęs pridegęs riebalų sluoksnis (pvz., verdant mėsą; puodai buvo ne statomi ant ugnies, o dėdami tarp įkaitintų akmenų ugniai jau užgesus). Galėjo būti, kad ant puodo paviršiaus buvo vaizduojamas puodo turinys, nusakoma jo paskirtis – virti ar kam nors laikyti – taukams, sėkloms ir t.t. Jeigu išmoktume tuos raštus skaityti, galėtume skaityti tarsi neolito amžiaus knygas. Kartais ant puodo yra vaizduojamos ištisos scenos – pvz., viršuje yra išbrėžtos linijos, per vidurį – žmonių, iškėlusių rankas į viršų, eilutė, apačioje – vėl kokios nors eilutės. Taip susidaro tam tikra kompozicija, siužetas. Tokie siužetai vaizduoti ir ant iš kaulo pagamintų dirbinių, ypač daug – ant kaulinių strėlių antgalių – žmonės, gyvūnai, žalčiai ar gyvatės. Štai vienas toks pasakojimas: ant kaulinio antgalio, 25–30 cm ilgio, įklotės (tai dalis, kuri pasislepia kote) įrėžta gyvatė, žmogus ir rombo ornamentas. Yra per visą puodo šoną pavaizduotas ruonis. Yra tekstilinio atspaudo – kada audinys liečiamas prie šlapio molio. Ne visada galima išpėti, ką norėta tuo pasakyti.

Pagal atskirą ornamentą ant puodo galima atsekti tam tikro laikotarpio ar kultūros bendruomenę. Kiekvienai bendruomenei buvo privalomas tam tikras vaizdavimas. Niekaip nesumaišys Narvos kultūros puodo su virvelinės keramikos kultūros puodu arba rutulinių amforų kultūros puodo su Nemuno kultūros puodu. Tam tikrai teritorijai tam tikru laikotarpiu buvo būdingas tam tikras vaizdavimo būdas. Narviečiai mėgo motyvą, sudarytą iš dviejų lygiagrečių linijų, kurias jungė įstrižos linijos. Ties motyvai pasikartoja ant viso puodo paviršiaus. Šukinės duobelinės keramikos puodas dažniausiai buvo puošiamas rombiniu ornamentu. Archeologai pagal ornamentą ir puodo formą bei molio masės sudėtį sprendžia apie tuos puodus palikusią kultūrinę grupę. Ties požymiai palengvina išskirti kultūras. Pvz., archeologas, pamatęs apvijas ant puodo angos pakraščio, pasakys, kad tai viduriniojo neolito Narvos kultūros puodas. Per visą priešistorės laikotarpį kiti taip nepuošė puodo. Nors atskirus elementus kitos bendruomenės galėjo pamėgdžioti, pvz., mėgta pamėgdžioti virvutės, duobutės ar trikampio išpaušalą.

Pabaiga kitame numeryje

Kultūros kronika

Jungtinėse Amerikos Valstijose, Philadelphijos meno knygų mugėje, vykusioje balandžio 24–25 d., jos organizatorius „Print Center“ atskirame stende pristatė lietuviškų fotografijos knygų ekspoziciją. Lietuva mugėje – vienintelė kviestinė viešnia iš užsienio. Ši mugė suteikia JAV ekspertams susipažinti su pripažintų knygos dailininkų Gyčio Skudžinsko, Tomo Mrazausko ir kitų autoriniu braižu ir įdomiais knygos apipavidalinimo sprendimais. Kolekciją sudaro Lietuvos fotografijos mokyklos autorių kūrybą atspindinčios rinktinės, Romualdo Požerskio, Vito Luckaus, Romualdo Rakausko, Algimanto Šeškaus, Ramūno Danisevičiaus albumai.

2015 m. balandžio 25 d. Amerikos universiteto Katzen muziejuje Washingtone atidaryta Vilniaus dailės akademijos studentų ir absolventų paroda „Lost and Found. Young Art from Lithuania“. Paroda skirta Lietuvos nepriklausomybės 25-mečiui ir įtraukta į „Europos kultūros mėnesio“ Washingtone renginių programą. Parodos tikslas – atskleisti Lietuvos jaunųjų menininkų kūrybinio lauko paieškų įvairovę, nuo meninių ieškojimų iki mokslinių technologinių eksperimentų. Parodoje eksponuojami 38-ių Vilniaus dailės akademijos bakalauro, magistrų, doktorantų ir alumnų kūriniai. Tai pirmas tokio masto jaunųjų Lietuvos kūrėjų pristatymas Jungtinėse Amerikos Valstijose.

Šiaulių miesto berniukų ir jaunuolių choras „Dagilėlis“, vadovaujamas meno vadovo Remigijaus Adomaičio, balandžio 29 – gegužės 4 dienomis pasirodė tarptautiniame Kornvalio vyrų chorų festivalyje. Lietuvių choras surengė du koncertus balandžio 30 ir gegužės 4 dieną. Festivalio metu „Dagilėlis“ taip pat dainavo koncertuose ir su kitais ansambliais. Kornvalio vyrų chorų festivalis organizuojamas nuo 2003 metų ir vyksta kas antrus metus. Tai – vienas didžiausių chorų festivalių Jungtinėje Karalystėje, kuriame dalyvauja daugiau nei 60 chorų iš viso pasaulio. Festivalio metu vyksta ne tik koncertai, bet ir konkursas, meistriškumo kursai, dirbtuvės, simpoziumas bei kitos edukacinės programos, kuriose dalyvauja ir vietinės mokyklos.

Antanė Kučinskaitė

Atkelta iš 4 psl.

Prisiminimai, išgirsti per pietų pertrauką: „Iš prigimtųjų esu mokytoja“. Prisiminimais pasidalijo A. Kučinskaitės bendradarbis ir bendražygis dr. **Antanas Balašaitis**: „*Esu likimui dėkingas, kad teko visą dešimtmetį vienas prieš kitą dirbt ir rašyti žodyną. Kai nėjom valgyti, kiek teko išgirsti atsiminimų per tas pietų pertraukas!*“. Antanė apie save kalbėjusi: iš prigimtųjų esu mokytoja, antra jos veiklos sritis: kalbininkė ir trečia – būtent redaktorė. Kad ji tapo mokytoja, turim būti dėkingi jos mamai, kuri sau pasižadėjusi, jog, kai ištekęs ir susilauks vaikų, visi jos vaikai bus mokslinami. Tai ir atsitiko: abu jos broliai ir seserys baigė mokslus. Vyriausias brolis – teologijos mokslus ir tapo kunigu, Antanė – VDU, sesuo Birutė – garsi vaikų gydytoja, kitas brolis (Birutės dvynys) – mokslininkas chemikas. Taip motina pažadą ištesėjo – visi buvo išmokslinti. Pirmiausia Antanė buvo paskirta mokytojauti vienuolijos globojamose įstaigose, darželyje.

Ji yra mokiusi prof. Juozo Ereto sūnų Juozuką, Juozą Požerą (žymų rašytoją), pastarasis buvęs labai išradingas – Antanė pasitelkdavo jį, kad užimtų jos mažiuokus. 1941-uosius praleido Leipalingyje (kurios direktorius buvo tik vidurinę baigęs), ten buvo neilgai. Ten matė, kaip vieną jos mokinių veža į Sibirą (po keliolikos metų jis atėjo į institutą rinkti medžiagos kaip universiteto studentas, ji atpažino, kad tai tas pats jos ištremtas vaikas buvęs...) Paskui mokytojavu Linkuvos gimnazijoje (kur mergaites vadino lelijėlėmis, vaikus – bijūnėliais). Viena jos lelijėlė, mokinė iš Linkuvos (vėliau – poetė Anastazija Kanoverskytė-Sučylienė), buvo suimta ir nuteista myriop, keturis mėnesius laukė nuosprendžio, kuris galiausiai buvo pakeistas ilgu kalinimu, 20 m. katorgos. Kanoverskytė paskyrė gražų eilėrašį „Linkuvos lelijėlei, buv. auklėtojai Antanei Kučinskaitėi“, kurį A. Balašaitis perskaitė šio vakaro žiūrovams.

Išradingumas. Dr. Antanas Balašaitis prisiminė, kad Antanė Kučinskaitė buvusi labai kruopšti ir išradinga, pvz., vien veiksmazodžiui „leisti“ surikiavusi 120 reikšmių. Tada Jonas Kruopas išsigando: juk rusų kalbos žodyne šitiek reikšmių nėra! Negali būti lietuvių kalba turtingesnė už rusų! (išeitų 25 tomai, o jų yra tik 16 tomų). Tada Kučinskaitė šį žodį sugrupavo dar į 10 grupių: ir kiekvienoje grupėje po 9, 10, 12 žodžių. Taip LKŽ išėjo 20 tomų. 1944 m. grįžta nauji išvaduotojai. Buvusiai ateitininkei reikėjo atsitraukti iš mokytojavimo. Ėmė užrašinėti žodžius ir nešt Balčikoniu (net jos tėvas suprato to darbo svarbą, sakydavo: *Untanyt, dar šitą žodį reik užrašyti*). Kai 1945 m. atėjo į institutą prašytis darbo, galvojo, kad galbūt ją prisimins, taip ir buvo: J. Balčikonis ją atsiminė ir priėmė (kad tokios pažintys būtų šiais laikais priimant į darbą – pagal pasišventimą ir darbus!). Taip beveik 30 metų ji išdirbo institute. Pamėgto žodynininkės darbo jai teko atsisakyti, nes – buvo palydėta prieš savo valią į pensiją. Bet Mokytoja ji liko iki amžiaus pabaigos. Dr. Antanas Balašaitis paskaitė „Jaunimo gretose“ Antanės Kučinskaitės straipsnį (išspausdintą jos sesers gydytojos pediatrės Birutės Ambrozaitienės pavarde (1920–2008), patarimus apie draugystę ir meilę. Juos yra padovanojusi jam, kai jis buvęs jaunas tėvas. Prisiminė, kad Antanė yra parengusi populiarią knygelę „Tau, mergaitė“, yra padėjusi padailinti Balašaičio straipsnį, sakydavo, kad jai ėmus redaguoti „*savaime tie žodžiai ateina, kuriuos reikia pavartoti*“, o jiedu kartu yra parašę straipsnį apie IX tomą.

Pasisakyti buvo pakviesta ilgametė (46 m. darbo stažas) eksikografė **Irena Armanytė**, kuri „*pradėjo nuo žodžių rinkimo, reikšmių aiškinimo*“. Ji prisiminė Antanę kaip žvalią, energingą ir patrauklią moterį, kuri labai greit rasdavo žodį, pamokymą. A. Kučinskaitė „*...pataria, pamoko ramiu, ne pakeltu balsu – ir akys*

nušvinta, pradedi dėti...“ I. Armanytė apgailestavo: „*...labai gaila, kad tokie žmonės turėjo beprasmiškai išeiti, buvo išstumti*“, pasidžiaugė, kad 20 tomų akademinio žodyno – didžiausias paminklas lietuvių kalbai ir svarus Antanės Kučinskaitės atminimas.

Parapijietė kalbininkė, Kupiškėnų žodyno autorė **Klementina Vosylytė** (Antanės tėviškėnė) patikino, kad buvusioje Kučinskių sodyboje ir dabar auga šimtmetis ažuolas. Pradėjusi žodynininkės darbą nuo P raidės (IX tomo) dažnai klausinėdavo Kučinskaitės patarimų iš Senųjų raštų, Biblijų srities. Priminė, kad ji buvusi labai tikintis žmogus, bet nemoralizavo niekada ir nespaudė. „*...buvo dvasiškai tvirta, jautrios širdies, darbšti ir pareiginga asmenybė. Ji į visus žiūrėjo pagarbiai, buvo tolerantiška ir nežemino kitaip galvojančių*“.

Dr. žodynininkas **Jonas Klimavičius** paminėjo tris žodynininkų kartas: pirmą – prof. Juozo Balčikonio, antrą – Jono Kruopo (kartu su Dominyku Urbu, Napaliu Grygu ir Antanu Lyberiu) ir Kazio Ulvydo (paskutinis klasikinės lingvistikos mokyklos atstovas, trečią – jo, J. Klimavičiaus. Kai atėjo dirbti, jam buvo duota žodyno redagavimo instrukcija, kurią jis atmintinai išmoko, o, pasirodo, reikėję ištaisyti korektūros klaidas (instrukcija išėjo su keliom klaidom!)... Kuo skyrėsi A. Kučinskaitė iš kitų? Buvo labai tvarkinga, neplepėjo (kaip kitos) – matyt, iš vienuolystės. Ji buvo taikos balandis, taikdarė, kai išsididūs kalbininkai nesutardavę tarpusavy dėl kokio žodžio.

Doc. Aldonas Pupkis pajuokavo, kad tokia jau lietuvių kalbininkų vardų dalia (jis Aldonas, ji – Antanė). Į kalbos praktiką Antanė atėjo, kai buvo išprašyta iš instituto. Kai 1967 m. gruodžio 7 d. buvo įkurta lietuvių kalbos sekcija, ji atidavė visą savo lingvistinę patirtį, buvo įtraukta į „Mūsų kalbos“ redakciją, tiesiog buvo viso to sambūrio dalis. Televizijos ir radijo valandėlėse jos balsas buvo kaip jaunos, bet ji pati vėliau dėl amžiaus jas rengti atsisakė.

Etiketo puoselėtoja. Blaivininkė. Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto atstovė etnologė **Grażina Kadžytė** prisiminė savo kartos doros ir darnos vadovėlį „Tau, mergaitė“, parašytą A. Kučinskaitės. „*40 metų skirtumas, galėjom apsilenkt, bet taip neįvyko. Ji buvo tolerantiška, subtili, bet turėjo savo nuomonę*“. Kartu su Lietuvių kalbos sekcijos atstovais važiuodavo po Lietuvą į rajonus (rytais buvo pamokos mokykloje, po to – į centrą, kur vyko vieši renginiai). Gražina Kadžytė prisiminė keletą anekdotiškų situacijų, susijusių su alkoholio vartojimu, kaip, pvz., Panevėžio rajone, medžiotojų namelyje surengtose vaišėse (jas iškėlė garsusis pirmininkas Giedraitis) Antanė Kučinskaitė ją užtarusi, kai ji atsisakė pakelti stiklėlį: „*Kada bus pradėta gerbti negeriančiojo nuomonė, tada aš pradėsiu saikingai išgėrinėti*“.

Parodoje perskaičiau *Apžvalgoje* (1998 01 16-22; Nr. 2) išspausdintą Antanės Kučinskaitės recenziją „Nedidelė, bet talpi knygelė“ apie Juozo Tonkūno „Motiejų Valančių“, ji cituoja itin aktualų sakinį (liūdnus faktus) ir šiems laikams „*Nuo 1940 metų ir per tolesnę sovietinę okupaciją lietuvių žmonės suaugusių gėrė vis daugiau. Girtauti pradėjo moterys ir paaugliai. Tai carienės Jakaterinos II politika: „Girtų liaudį lengviau valdyti*“.

Pasisakė prof. **Algirdas Sabaliauskas**, prisiminęs prof. Aldonos Gaigalaitės knygą „Mano karo metų mokytojai“ (2000 m.), kurioje aprašyta ir kalbininkė Antanė Kučinskaitė, pasisakė VDA leidyklos redaktorė **Teresė Valiuvienė**, kuri anuomet dėl šeimyninių priežasčių turėjusi palikti Lietuvių kalbos institutą ir pereiti į Lietuvos dailės institutą (pas dailininkus niekada neičiau, sakydavo jai Antanė, nes ten visiškai kita tvarka, kitos buvo kalbos ir elgesio tradicijos). Teresės dukra gimusi tą pačią dieną kaip ir Antanė, todėl kalbininkė niekuomet nepamiršdavo josios pasveikinti.